

RATNA RAZARANJA SPOMENIČKE BAŠTINE ZADARSKE I ŠIBENSKE REGIJE

Branka Šulc

Obilazak stručnjaka iz Ministarstva prosvjete, kulture i športa Republike Hrvatske, Zavoda za zaštitu spomenika kulture Ministarstva prosvjete i kulture RH i Muzejskoga dokumentacionog centra ratom oštećenih urbanih cjelina, muzeja, arhiva, knjižnica, kazališta, spomeničke baštine u Zadru, Šibeniku i Skradinu, poradi izradbe prijedloga za ubrzanje rješavanja na terenu uočenih problema u zaštiti i obnovi spomeničke baštine toga područja, na državnoj i međunarodnoj razini, organiziran je u suradnji sa Zavodom za zaštitu spomenika kulture Zadra, Skupštinom zadarske općine, Gradskim zavodom za zaštitu spomenika kulture Šibenika, Muzejom grada Šibenika, i Skupštinom šibenske općine početkom veljače 1992. godine. Planirani program upoznavanja s radom institucija u području zaštite spomenika kulture u ratom zahvaćenim područjima i upoznavanje s problemima u provedbi dalje zaštite, u cijelosti su realizirani. Zahvaljujući dobro organiziranom programu bilo je moguće upoznavanje s više razina problema i prvenstveno uvid u stanje oštećenih spomeničkih, urbanih i etno-cjelina, kao i s problemima u provedbi planiranih programa obnove te napose uvid u funkcioniranje zavoda za zaštitu spomenika kulture, muzeja, arhiva, biblioteka i kazališta.

U organizaciji Zavoda za zaštitu spomenika kulture Zadra realiziran je obilazak grada s uvidom u oštećenja na spomeničkoj baštini, uz prethodni sastanak sa stručnjacima Zavoda, gdje su sudionici opsežno upoznati s radom Zavoda tijekom rata, mjerama koje je on poduzimao u svrhu zaštite sljedstveno Uputi i Naredbi Ministarstva prosvjete, kulture i športa RH, što je popraćeno i foto-dokumentacijskom te arhitektonskom podlogom, te popisom šteta.

Cjelovito je predočena slika stanja što je sve agresor učinio na zadarskoj povijesnoj jezgri, koja nije bila oštećena ni u 2. svjetskom ratu.

Na planu zaštite i obnove spomenika kulture Zavod je, osim zaštićivanja tih objekata skelama, daskama, vrećama s pijeskom i dr., prema vlastitoj stručnoj procjeni uspješno evakuirao pokretnu baštinu iz sakralnih objekata, zaštićivao najpotpunije i cjelovito i svu spomeničku baštinu Zadra i okolice, te je u tom pogledu, prema ocjeni sudionika stručnog putovanja, među prvima unutar službe zaštite spomenika kulture u Hrvatskoj – samoorganiziranjem i visokom sviješću o kulturnoj baštini koja mu je povjerena na čuvanje – primjer dobro organizirane službe zaštite spomenika kulture.

Probleme u provedbi zaštite spomenika kulture na široj zadarskoj regiji, u smislu zaštite etno-cjelina i sakralnih objekata, s obzirom na područje djelovanja i u danas okupiranom području zadarske regije, bit će moguće rješavati tek dolaskom snaga UNPROFOR-a i putem planiranog rada republičkih komisija za procjenu ratnih šteta.

Povijesna jezgra Zadra, oštećena je od raketiranja i minobacačkih projektila na objektima Kneževa palače, u kojoj su Muzička škola, KUD i Knjižnica grada, s djelomično uništenim inventarom u prostorijama.

Šibenik, zaštitni radovi na oštećenoj kupoli katedrale
Snimio: Damir Fabijanić

U potpunosti su uništene velika i mala koncertna dvorana te je svaka aktivnost privremeno obustavljena. U zgradi unutar koje su smješteni važni fondovi Historijskog arhiva i Naučne biblioteke, znatna oštećenja krovista i fasade onemogućavaju cjeloviti rad tih institucija. Znatne štete su i na krovu zgrade Narodnoga kazališta, te je i održavanje kazališnog programa do cjelovite obnove prekinuto.

Oštećenja na zgradama ambijentalne vrijednosti u povijesnoj cjelini Zadra i veće štete na stambenom graditeljstvu, kao i na istaknutim spomenicima kulture sakralne i javne naravi, pri tomu napose sakralni objekti – crkva sv. Šimuna, crkva sv. Krševana, staro i novo sjemenište, Katedrala, vrt nadbiskupije s hortikulturnim rješenjem iz 18. st., Forum, samostan benediktinki, većim su dijelom sanirani i praćeni temeljitom arhitektonskom, foto i video dokumentacijom o razaranjima, te je u daljoj izvedbi zaštite, odnosno obnove potrebno podržati napore Zavoda u primjerenoj obnovi razorenoga.

U razgovoru kod zadarskog nadbiskupa msgr. Marijana Oblaka, mr. Vesna Jurkić-Girardi, tada pomoćnica ministra za kulturu, napose je istaknula brigu Zadrana za svoju kulturno-povijesnu baštinu i nastavak stručnih projekata istraživanja Zavoda i muzeja i tijekom rata, koji teku paralelno sa zaštitom i obnovom spomeničke baštine.

Istaknuta je potreba internacionalizacije u obnovi spomeničke baštine Zadra, i to prije svega na razini provedbe programa UNESCO-a, ICCROM-a i ostalih relevantnih međunarodnih tijela za muzejsku, arhivsku, bibliotečnu i zaštitarsku djelatnost, koja se koordinirano provodi putem institucija Zavoda za zaštitu spomenika kulture MPK-a, NSB-a, Arhiva Hrvatske i MDC-a.

Šibenik, zašćena katedrala
Snimio: Damir Fabijanić

Zadar, Kneževa palača (Muzička škola)
Snimio: Damir Fabijanić

Zadar, zaštićena zgrada Arheološkog muzeja
Snimio: Damir Fabijanić

Msr. M. Oblak istaknuo je da je samo na području zadarske nadbiskupije oštećeno ili razoreno oko 60 sakralnih objekata. Obilaskom Arheološkog i Narodnog muzeja utvrđen je visok stupanj zaštite tih objekata, napose u evakuaciji pokretne muzejske građe i zaštiti zgrada te, unatoč daljem ratu na zadarskom području, zavidna aktivnost muzeja, napose Arheološkoga, u izdavačkoj i izložbenoj djelatnosti, putem predavanja i dr. i izvan područja grada.

U organizaciji Zapovjedništva ZNG-a zadarskog područja, sudionici stručnoga puta su se upoznali i sa stanjem kulturne baštine na prvoj liniji fronte kod Dračevca i Križa.

Pri Skupštini grada, gradonačelnik gospodin Ivo Livljanić je organizirao press-konferenciju na kojoj su svi članovi delegacije iznijeli svoja zapažanja nakon obilaska zadarske regije, kao i prijedloge o zaštiti i obnovi spomeničke baštine.

U Franjevačkom samostanu je u prisutnosti gradonačelnika održan nastavak razgovora o temi zaštite spomenika kulture, napose sakralnih objekata u Zadru i okolici.

Obilaskom arheološkog lokaliteta Srima i uvidom u oštećenja okoline uzrokovana požarom od minobacača i razaranja obližnjih crkvice Gospe Srimске i sv. Vida, uz objašnjenja kolega iz Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture Šibenika i Muzeja grada Šibenika o projekcijama radova na revitalizaciji objekata i lokaliteta, otpočelo je predočavanje ratnih razaranja u šibenskoj regiji. Potom je delegaciju primio u Skupštini općine Šibenik gradonačelnik prof. Paško Bubalo. Zajedno s kolegama iz Zavoda i Muzeja, te sa sekretarom Sekretarijata za kulturu, u prisutnosti novinara, delegacija je istaknula probleme vezane uz zaštitu i napose obnovu spomeničke kulturne baštine u šibenskoj regiji.

Slijedio je razgled oštećenja urbane cjeline Šibenika, napose katedrale sv. Jakova, s čijim je oštećenjima na kupoli članove delegacije upoznao Joško Čuzela, direktor Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture, a pridružio se i šibenski biskup dr. Srećko Badurina. Na kupoli katedrale već su obavljani preventivni sanacijski zahvati.

Zaključeno je, na prijedlog mr. Vesne Jurkić-Girardi, tada pomoćnice ministra kulture, i Ferdinanda Medera, direktora Zavoda za zaštitu spomenika kulture Ministarstva prosvjete i kulture RH, da se za cjelovito rješenje obnove Katedrale angažira Međunarodna komisija stručnjaka, za koju će prijedlog članova pripremiti Ministarstvo prosvjete i kulture RH.

Gradska vijećnica, koja je oštećena, treba biti sanirana prema prijedlogu Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture Šibenika, uz financijsku podršku Republičkog fonda za kulturu.

Za zgradu kazališta u Šibeniku, koja je pogođena u krovu, čime je poremećena statika, potrebno je prethodno stručno ocijeniti oštećenja. To će učiniti posebna stručna grupa stičara, arhitekata i povjesničara umjetnosti, koju će tijekom veljače 1992. godine imenovati Ministarstvo prosvjete i kulture RH.

U Muzeju grada Šibenika prezentiran je foto-materijal šteta na spomenicima kulture u Šibeniku i okolici uz arhitektonske prikaze regije i šteta, a organiziran je i stručni razgovor o problemima sanacije šteta, obnove i daljeg funkcioniranja muzejske djelatnosti u regiji, napose o statusu Muzeja, njegovim područnim odjelima i muzejima na trenutačno okupiranom području (Drniš, Knin, Benkovac, Obrovac), o kojima nema relevantnih informacija.

Kao za zadarske muzeje, i za šibenski je u toku provedba programa muzeološke i građevinske obnove koju vode MDC i Zavod za zaštitu spomenika kulture MPK RH, jednako kao i provedba stručne i materijalne pomoći putem austrijskih muzeja i međunarodne fundacije ARCH te UNESCO-a.

U Skradinu, stradaloj spomeničkoj cjelini samog mjesta, organiziran je i obilazak župne crkve Blažene Djevice Marije i pravoslavne crkve sv. Spiridona.

O štetama u katoličkoj crkvi informirao je skradinski župnik don Ante Lovrić Caparin i predsjednik Mjesne zajednice Miroslav Maslač.

Zatečeno stanje u objema crkvama, iz kojih nije evakuirana pokretna baština, a oštećene su pogocima u krovu, nalaže hitno arhitektonsko snimanje objekata, izradbu prijedloga preventivne sanacije i evakuaciju baštine na sigurnija mjesta, što je zaključeno nakon obilaska objekata. Radi evakuacije iz pravoslavne crkve, na razini Ministarstva prosvjete i kulture RH organizirat će se osnivanje povjerenika za zaštitu i pokretne spomeničke baštine u pravoslavnim crkvama u Hrvatskoj, o kojima danas eparhije ne vode potrebnu brigu.

S predsjednikom MZ vođeni su razgovori o revitalizaciji kulturnog života u Skradinu.

U Župnom uredu je i vrijedna sakralno-muzejska zbirka, također neevakuirana, koju također valja zaštititi ili evakuirati u suradnji s Gradskim zavodom za zaštitu spomenika kulture Šibenika, moguće jezgro područne muzejske zbirke Muzeja grada Šibenika, koji u svojem fondusu ima vrijedan fond neizložene arheološke građe sa skradinskog područja.

U tom smislu MDC treba pripremiti prijedlog za stavljanje u funkciju skradinske muzejske zbirke u suradnji s Muzejem grada Šibenika. Grada iz Župnog ureda također treba biti adekvatno deponirana, odnosno evakuirana.

Prije povratka u Zagreb organiziran je ponovni sastanak u zadarskom Zavodu za zaštitu spomenika kulture, na kojem su razmotrene mogućnosti međunarodne ponuđene pomoći u obnovi Zadra i utvrđen način njezina provođenja u uskoj suradnji sa Zavodom za zaštitu spomenika kulture MPK RH i Ministarstvom prosvjete i kulture RH. Tijekom obilaska zadarsko-šibenske regije obavljeno je i video-snimanje svih objekata, lokaliteta razorenih ili oštećenih tijekom rata, za potrebe dokumentacije Zavoda za zaštitu spomenika kulture MPK RH.

Primljeno: 10. 2. 1992.

THE DESTRUCTION OF THE CULTURAL HERITAGE OF THE REGIONS OF ZADAR AND ŠIBENIK IN WAR

By Branka Šulc

The visit to the urbane units, archives, museums, libraries, theaters and the cultural heritage of Zadar, Šibenik and Skradin affected by war, made at the beginning of February 1992 by the expert delegation of the members of the Ministry of Education and Culture of the Republic of Croatia, the Institute for the Protection of Cultural Monuments of the Ministry of Education and Culture of the Republic, and of the Museum Documentation Centre, organized with the Institute for the Protection of Cultural Monuments of Zadar, the Municipal Assembly of Zadar, the Municipal Institute for the Protection of Cultural Monuments of Šibenik, the Municipal Museum of Šibenik and the Municipal Assembly of Šibenik had the objective to shape a program of expediting the protection and restoration of cultural heritage of this region on the national and international level on the basis of observation in the field.

The intended program to examine the problems the institutions for the protection of cultural heritage in the war affected areas encounter in their work, has been realized in full.

The efficient organization of the visit enabled the commission to get insight into various levels of problems and in particular into the predicament of the damaged urbane and rural units, as well as into the implementation of the programs for restoration and the functioning of the institutes for the protection of cultural heritage, museums, archives, libraries and theaters.

The Institute for the Protection of Cultural Monuments of Zadar organized a conference on the activities of the Institute during the war, the measures they have taken to protect cultural heritage in according to the Instruction and the Order of the Ministry of Education, Culture and Sport, and have provided the participants with the detailed documentation and lists of damages.

The submitted documentation proves that the historical nucleus of Zadar has suffered more damage in this war than through the whole Second World War.

The Institute for the Protection of Cultural Monuments of Zadar has been one of the best among the services for the protection of cultural heritage in Croatia, and its members have shown the high level of organization, self reliance and responsibility in their efforts to protect and preserve the cultural heritage in their care. All buildings have been protected by sand sacks, planks and scaffoldings, the possessions of churches and monasteries have been evacuated, and the complete cultural heritage of Zadar and its environs has been protected very efficiently.

The problem of the protection of cultural heritage, of rural units and sacral objects in the wider area of Zadar, since the part of it has been occupied, and a part under constant fighting, can be solved only with the arrival of the forces of the UNPROFOR and through the planned activities of the commissions for the evaluation of war damages appointed by the Republic.

After the meeting the hosts have taken the delegation for the inspection of the affected cultural heritage of their city.

The historical nucleus of Zadar has suffered considerable damages under continuous shelling. The Rector's Palace, housing the Music School, the Municipal Library and the Cultural Society has been badly damaged, together with the part of the possessions these institutions used to keep in their rooms.

The Great and Small Music Halls have been completely destroyed, and all usual activities in them had to cease.

The Historical Archives and the Scientific Library have been only partially in function since their building, housing a considerable part of their important holdings, had suffered damage to the roof and the facade.

The National Theater has temporarily suspended the season due to considerable damages to the roof of the building.

The damages to the ambience of the historical nucleus of Zadar, the residences and public buildings and to the remarkable monuments of culture within it, in particular to the sacral objects – the church of St. Simon, the church of St. Krševan, the old and new Seminaries, the cathedral, the garden of the Archbishop's Palace with the horticultural plan dating from the 18th century, the Roman Forum, the Cloister of the Sisters of St. Benedict, have been accurately documented by photographs, video tape and architectural plans by the Institute. Most of the damages had been already repaired in the appropriate way under the directions of the Institute.

At the meeting with the Archbishop of Zadar, Monsignor Marijan Oblak, Ms. Vesna Jurkić-Girardi, M. Sc., the deputy of the Minister of Culture, expressed the admiration for the institutions of Zadar which had taken a good care of their cultural heritage and had continued their research programs in spite of the unfavorable circumstances.

The participants of the meeting discussed the internationalization of the restoration of the cultural heritage of Zadar, particularly on the level of the programs of the UNESCO, ICCROM and other relevant international organizations concerned with the museums, archives, libraries and the protection of cultural and natural heritage. These efforts have been synchronized by the services of the Institute for the Protection of Cultural Monuments of the Ministry of Education and Culture of the Republic of Croatia, the National and University Library, the Croatian Archives and the MDC.

Monsignor Oblak emphasized that sixty sacral objects had been damaged or ruined in the war in the Diocese of Zadar.

The delegation visited the Archaeological and the National Museum and has been satisfied with the high level of the preventive protection, of the buildings as well as of the holdings, which have been evacuated efficiently. In spite of the war these institutions, in particular the Archaeological Museum, have continued with their numerous activities, designing exhibitions and organizing lectures in and out of the city, and publishing.

The military Headquarters of the Armed Forces of Croatia of the Zadar Region has enabled the commission to investigate the condition of cultural heritage in the front lines of defense at Dračevac and Križ. At the press conference organized by the Mayor of Zadar Mr. Ivo Livljanić at the Municipal Hall, the members of the delegation have informed the press of their observations and suggestions on the protection and restoration of the cultural heritage of Zadar.

The Mayor has taken part in the meeting at the Monastery of St. Francis, where the issues of the protection of cultural heritage have been further discussed, in particular concerning the protection and restoration of sacral objects at Zadar and its region.

The delegation has continued its mission in the region of Šibenik, with the assistance of the experts of the Municipal Institute for the Protection of Cultural Monuments of Šibenik and the Municipal Museum of Šibenik, with the examination of the war damages to the Srim archaeological site and its environs, caused by shelling and the ensuing fires, and the ruins of the churches of Our Lady of Srim and St. Vitus, also destroyed by artillery fire.

The issues of the protection and restoration of cultural heritage in the region of Šibenik have been discussed at the conference at the City Hall with the Mayor of Šibenik Mr. Paško Bubalo, the Secretary of the Secretariat for Culture and the members of the Institute and the Museum in the presence of the press.

The hosts have assisted the commission in the inspection of damages to the historical nucleus of Šibenik. Professor Joško Čuzela, the director of the Municipal Institute for the Protection of Cultural Monuments, joined by the Bishop of Šibenik dr. Srećko Badurina, explained in detail the damages done to the dome of the Cathedral of St. Jacob and the repairs already in process. The suggestion made by Ms. Vesna Jurkić-Girardi, M. Sc., the deputy of the Ministry of Education and Culture of the Republic of Croatia and Mr. Ferdinand Meder, the director of the Institute for the Protection of Cultural Monuments of the Republic, to engage an international team of experts, appointed by the Ministry of Education and Culture, to propose the final project for the restoration of the Cathedral has been accepted.

The damaged Municipal Hall will be restored after the project made by the Municipal Institute for the Protection of Cultural Monuments, with the financial support of the Culture Foundation of the Republic. The Theater has suffered so severe damage that the whole building has become unstable and precarious. It has been decided that the task of the project for its restoration should be entrusted to an expert team of engineers, architects and art historians, to be appointed by the Ministry of Education and Culture of the Republic of Croatia.

The Municipal Museum of Šibenik has presented photographic documentation on the damages to the objects in Šibenik and its environs. The participants of the meeting have discussed plans for repair and restoration and for the further functioning and status of the Museum and its branches, and the circumstances of the museums at Drniš, Knin, Benkovac and Obrovac, which had been cut off by the occupation.

The Municipal Museums of Šibenik and Zadar, have been included in the program of renewal directed by the MDC and the Institute for the Protection of Cultural Monuments of the Ministry of Education and Culture of the Republic of Croatia, as well as in the program for the international expert and financial aid synchronized by the Austrian Museums, the International ARCH Foundation and the UNESCO. The delegation visited the parish church of the Blessed Virgin Mary and the Orthodox church of St. Spiridon at Skradin.

Don Ante Lovrić Caparin and the President of the Assembly of Skradin Mr. Miroslav Maslač informed the delegation of the damages to the parish church.

Both churches have suffered severe damages to their roofs and need urgent repairs, and their possessions, still unprotected in the damaged buildings, need immediate evacuation.

The Ministry of Education and Culture of the Republic of Croatia will appoint a deputy for the protection of the holdings of the Orthodox churches, since the Epharchies have not protected them properly.

The meeting with the President of the Assembly of Skradin discussed the possibilities of the revival of the cultural life in the town.

The rectory holds a valuable church collection and a remarkable collection of yet undisplayed archaeological finds from the area of Skradin. It has been arranged to protect or evacuate them with the help of the Municipal Institute for the Protection of Cultural Monuments of Šibenik. The MDC and the Municipal Museum of Šibenik have agreed to prepare plans for the merger of the Skradin collection with the Museum as one of its branches.

The participants of the conference at the Institute for the Protection of Cultural Monuments discussed the offers of international aid for the reconstruction and restoration of Zadar and drafted the ways of their employment in close collaboration with the Institute for the Protection of Cultural Monuments of the Ministry of Education and Culture of the Republic of Croatia and the Ministry itself.

During the inspection all visited objects and localities damaged or destroyed in war have been video taped for the purposes of documentation for the use of the Institute for the Protection of Cultural Monuments of the Ministry of Education and Culture of the Republic of Croatia.

Text submitted on 10. February 1992

*Translated by
Zdenka Ungar*

RATNA RAZARANJA KULTURNE BAŠTINE LIKE

Branka Šulc

Uvid u stanje ratom oštećenih etno i urbanih cjelina, muzeja, knjižnica, spomeničke baštine u Lici, a napose u općini Gospić, direktno upoznavanje s problemima zaštite spomeničke baštine Like uz utvrđivanje mogućnosti stručne i financijske pomoći u realizaciji

prioritetnih programa kulturnih institucija toga područja, bilo je osnovnom svrhom stručnog obilaska toga područja, u prvoj polovici ožujka 1992. godine, direktora i stručnjaka iz Republičkog fonda za kulturu Ministarstva prosvjete, kulture i športa Republike Hrvatske i Muzejskog dokumentacionog centra.

Tradicijska arhitektura, etno-cjeline poput sela Brlog, Kompolje, Bilaj ili Ribnik, gotovo je u cijelosti razorena i spaljena.

Mali je broj sela na potezu između Brinja i Gospića ostao cjelovit. Urbana jezgra Otočca, mjesta koje je od 1300. godine bilo u posjedu Frankopana, direktnim je pogocima višestruko razarana, a napose barokna crkva sv. Trojstva iz 1684. godine. U Starom Ličkom Osiku obavljen je očevid u oštećenja crkve sv. Josipa, a u Perušiću je razgledana oštećena kasnobarokna crkva sv. Križa i Društveni dom višenamjenske kulturne funkcije.

U organizaciji ravnateljice Muzeja Like u Gospiću, Biserke Velić, prof., u prostorijama Muzeja je organiziran razgovor o brojnim problemima u provedbi zaštite spomenika kulture na području djelovanja Muzeja. Muzej je oštećen direktnim pogocima granata kroz kroviste, grada najviših kategorija smještena je na sigurne lokacije, a nižih kategorija u zgradu-depo koji je u sastavu Muzeja. Etno-postav u Ličkoj kući, u dvorištu Muzeja, nije oštećen, a grada je iz toga postava gotovo u cijelosti dislocirana.

U dvorištu Muzeja su odloženi dijelovi miniranog spomenika Nikoli Tesli, rad Frana Kršinića iz 1981. godine, koji je bio na Trgu N. Tesle u centru Gospića.

Izložbom »Gospić – Obranjeni grad 1991.–1992. godine«, na kojoj su prikazane fotografije i predmeti iz crkve sv. Ilije u Ličkom Novom Osiku, koja je direktnim pogocima granata izgorjela, zatim ostaci mina, granata, kasetnih bombi, a postavljena je u prostorijama Muzeja – s dobro akcentiranim dijelom postava: ostacima korištenog oružja u, direktnim pogotkom granate kroz kroviste, teško oštećenoj prostoriji Muzeja – prezentirana je razorna slika posljedica rata u Lici. Izložba je tijekom ožujka prezentirana u Rijeci, a u travnju i u Zagrebu u izložbenom prostoru Kulturno-informacijskog centra.

Uvid u razaranja najužeg središta grada s teško oštećenom župnom kasnobaroknom crkvom Navještenja Marijina, koja je raketiranjem u rujnu 1991. godine gotovo u cijelosti uništena (zvonik, kroviste, unutrašnjost), no, pokretni je inventar na vrijeme dislociran, zatim kule Sinković, kuće obitelji Šimić, sagrađene u 18. st. s inventarom s početka 20. st., oštećenom detonacijama, matične Gradske knjižnice i čitaonice, pogođene granatama tijekom listopada i studenoga 1991. godine, i pokazateljima 70 posto razorenog ili oštećenog urbanog tkiva grada, pokazao je i dimenzije projekta prioritete obnove i sanacije kulturne baštine Gospića.